

Iwona Bożena Zakrzewska

KULTURA W POJĘCIU WĘŻSZYM I SZERSZYM A DOSTOSOWANIE POLSKI DO UNII EUROPEJSKIEJ — ZARYS

Pojęcie Unii Europejskiej sformułowane zostało przez szefów państw i rządów Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej¹ na szczycie paryskim w 1972 roku. Określono tam jako cel przekształcenie całokształtu stosunków państw członkowskich w Unię Europejską. Pojęcie to należy traktować równoważnie z pojęciem zintegrowanej Europy.

Podpisanie Traktatu o Unii Europejskiej w 1992 roku w Maastricht (obowiązującego od 1993 roku) powołuje Unię Europejską opartą na Wspólnotach Europejskich², funkcjonujących od wielu lat, mających podmiotowość prawnomiędzynarodową. Nie wnikając w zawłości wzajemnych odniesień pomiędzy Unią a Wspólnotami można stwierdzić, że Unia Europejska nie posiada podmiotowości prawnomiędzynarodowej, brakuje jej zatem pełnej zdolności do działania na arenie międzynarodowej. Pojęcie Unii Europejskiej należy uznać za najważniejszy dotąd etap współpracy państw członkowskich Wspólnot Europejskich oraz państw stowarzyszonych. Instytucje integrującej się Europy pozostają *de facto* organami Wspólnot Europejskich.

Najważniejszym aktem prawnym na drodze Polski do zintegrowanej Europy i jest podpisany w 1991 roku w Brukseli Układ Europejski ustanawiający stowarzyszenie pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi.

Uściślenie reguł współpracy międzynarodowej Polski jest konieczne dla określenia kierunków i tempa przemian systemowych. Układ poprzez określenie zewnętrznych zobowiązań naszego kraju wymusza wiele przemian

---

¹ Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG) powstała w 1958 roku na podstawie Traktatu o Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej z 1957 roku. Główne cele: harmonijny i równomierny rozwój gospodarczy, ciągły i nieinflacyjny, niezagrażający środowisku naturalnemu wzrost ekonomiczny, wysoki stopień koordynacji polityki gospodarczej państw członkowskich, wysoki poziom zatrudnienia, opieka socjalna itd.

² Wspólnoty Europejskie: 1) Europejska Wspólnota Węgla i Stali (powstała w 1951 r.), 2) Europejska Wspólnota Energii Atomowej (powstała w 1958 r.); 3) Europejska Wspólnota Gospodarcza (powstała w 1958 r.), na gruncie Traktatu o Unii Europejskiej z Maastricht otrzymała nazwę Wspólnoty Europejskiej.

wewnętrznych w naszym systemie prawnym, gospodarczym, politycznym, społecznym i kulturalnym.

Jakkolwiek z perspektywy kilku lat można stwierdzić, że wiele rozwiązań formalno-prawnych dotyczących np. administracji, prawa, gospodarki (a więc elementów kultury w znaczeniu globalnym³) wyprzedza terminarz określony w Układzie, to sfery kultury w ujęciu selektywnym⁴ zdają się być traktowane po macoszemu.

Współpracę kulturalną w zawężonym pojęciu oraz jej popieranie i wymianę programów pomiędzy poszczególnymi krajami a Polską reguluje art. 95 Układu. Wymienia się tam cztery preferencje: tłumaczenie dzieł literackich, konserwację i odbudowę pomników i zabytków oraz miejsc o znaczeniu historycznym i kulturalnym, szkolenie osób pracujących w sferze kultury oraz organizację imprez kulturalnych o charakterze europejskim.

Tak ograniczone pojęcie kultury jest w dużym stopniu niezgodne z duchem Układu i jego preambuły, w których ujęto wiele elementów kultury w szerokim pojęciu, będących jednak w rozproszeniu. Litera Układu w tym zakresie nie jest zbieżna z inicjatywami społecznymi oraz działaniami instytucji kulturalnych Europy (biorąc pod uwagę choćby Europejską Fundację Kulturalną, gdzie poza działalnością artystyczną i organizatorską jest miejsce dla spójnej polityki społecznej, edukacji, komunikacji społecznej i praw człowieka). Nie jest także zbieżna z założeniami działającego przy Prezydium PAN Komitetu Prognoz „Polska w XXI wieku”, który wyraził konieczność szerokiego rozumienia kultury jako „siły sprawczej i celu rozwoju”, obejmujących „sytuacje, potrzeby i postawy ludzi także w sferze wartości intelektualnych i moralnych oraz społecznych procesów kształtowania stosunku ludzi do pracy i do wspólnoty ludzkiej”. Dla Komitetu ma ona „zasadnicze znaczenie dla efektywności produkcji i procesów cywilizacyjnych (*Raport...* 1993, s. 40).

Jako elementy składowe kultury w szerokim pojęciu edukacja i kształcenie są ujęte w art. 76 Układu. Artykuł zapewnia na wstępie współpracę, która przyczyni się do podnoszenia ogólnego poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych w Polsce, uwzględniając priorytety strony polskiej.

Układ zapewnia współpracę w następujących dziedzinach:

- reforma nauczania i kształcenia,
- szkolenie w miejscu pracy i szkolenie ustawiczne,
- kursy przekwalifikowujące i przystosowujące do rynku pracy,
- szkolenie umiejętności zarządzania,

³ Kultura w znaczeniu globalnym traktowana jako „ogół wytworów działalności ludzkiej materialnych i niematerialnych, wartości i uznawanych sposobów postępowania, zbiektywizowanych i przyjętych w dowolnych zbiorowościach, przekazywanych innym zbiorowościom i następnym pokoleniom” (zob. J. Szczepański, 1963, s. 43-44). S. Czarnowski określił kulturę jako „całokształt zbiektywizowanych elementów dorobku społecznego” (1956, s. 20).

⁴ A. Kłoskowska opisuje pojęcie selektywne kultury na tle i w konfrontacji z pojęciem globalnym (zob. M. Czerwiński, 1978, s. 65-66).

- nauczanie języków krajów członkowskich Wspólnot,
- tłumaczenia,
- dostosowanie wyposażenia do celów szkolenia,
- popieranie nauczania w zakresie studiów dotyczących Europy w ramach odpowiednich instytucji.

Dalej artykuł ten przewiduje ustanowienie planów współpracy bazujących na Europejskiej Fundacji Szkoleniowej (z chwilą jej powstania) oraz udział Polski we wspólnotowych programach TEMPUS⁵, a także w innych programach Wspólnot zgodnie z ich procedurą. W artykule 76 zakłada się bezpośrednie kontakty między uczelniami a przedsiębiorstwami, przepływ i wymianę nauczycieli, studentów, kuratorów. Współpraca ma zapewnić praktyki zawodowe i szkolenia za granicą, ma pomagać w tworzeniu programów nauczania i w wyposażaniu uczelni.

Ważnym założeniem jest także wzajemne uznanie okresów studiów i dyplomów. W dalszym ciągu artykuł 76 odwołuje się do art. 75 omawianego Układu dotyczącego współpracy w zakresie nauki i techniki, a w szczególności do:

- wymiany informacji naukowej i technicznej,
- organizacji wspólnych spotkań naukowych,
- wspólnego prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej w celu popierania postępu naukowego oraz przepływu technologii i umiejętności (*know-how*),
- działalności na rzecz kształcenia i programów dotyczących przepływu pracowników naukowo-badawczych oraz specjalistów obu stron,
- tworzenia warunków sprzyjających badaniom i stosowaniu nowych technologii oraz właściwej ochronie własności intelektualnej wyników badań.

Artykuł 76 Układu w ostatnim punkcie uściśla cele w zakresie tłumaczeń (szkolenie tłumaczy, stosowanie norm i terminologii Wspólnot, rozwijanie infrastruktury dla tłumaczeń z języka polskiego na języki krajów Wspólnot). W wyniku wprowadzenia w życie tego artykułu w pierwszej kolejności zaproponowano Polsce możliwość dofinansowania z funduszu PHARE⁶ szkoleń tłumaczy dokumentów Komisji Europejskiej⁷ (tłumaczenia dokumentów służ-

---

⁵ TEMPUS — realizowany przez Wspólnotę program wymiany studentów, naukowców i młodych pracowników przeznaczony dla krajów Europy Środkowej i Wschodniej.

⁶ PHARE — program pomocy finansowej dla 11 państw Europy Środkowej i Wschodniej (Albania, Bułgaria, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Słowenia i Węgry); polega na transferze *know-how* (doradztwo, szkolenia, nowe instytucje) oraz pomocy inwestycyjnej (dotacje kapitałowe, gwarancje kredytowe, fundusze na rozwój infrastruktury). Priorytetowe dziedziny: rozwój sektora prywatnego, wspieranie przedsiębiorstw, restrukturyzacja rolnictwa, oświata, ochrona zdrowia, współpraca transgraniczna, szkolenia i badania naukowe, ochrona środowiska). W latach 1995-1999 Polska ma otrzymać w ramach pomocy bezzwrotnej ponad 1 mld ECU (1 ECU = 3,6 PLN).

⁷ Komisja Europejska — utworzona w 1965 r. na mocy Traktatu o Fuzji Organów Wykonawczych, z uwagi na rolę wśród systemu instytucji wspólnotowych nazywana „strażnikiem traktatów”. Do jej kompetencji należą: prawo inicjatywy ustawodawczej, repre-

nie zostały uznane za priorytetowe narzędzie bieżących kontaktów ze Wspólnotami).

Wejście Polski w 1992 roku do Europejskiego Programu COST⁸ spowodowało, że na mocy postanowień Traktatu Rzymskiego⁹ w zakresie dostępu do projektów Trzeciego Programu Ramowego Wspólnot Polska uzyskała możliwość negocjowania wejścia do pozostałych programów naukowo-badawczych (ERASMUS, LINGUA, COMETT) na tych samych zasadach, co kraje członkowskie EFTA¹⁰.

Korzystając z zapisów Programów Indykatorywnych PHARE¹¹ za pomocą udostępnienia linii budżetowych Komisji Europejskiej Polska uzyskała wsparcie w procesie dostępu do nauki i technologii europejskiej.

Następnym elementem szeroko rozumianej kultury jest turystyka, która w myśl art. 88 Układu będzie się rozwijać poprzez:

- ułatwienia w dziedzinie wymiany turystycznej,
- zwiększenie przepływu informacji przez wykorzystanie sieci międzynarodowych (banki danych itp.),
- przepływ *know-how* w drodze szkoleń, programów wymiany, seminariów,
- badanie możliwości wspólnych działań, takich jak realizacja przedsięwzięć o charakterze międzynarodowym.

W zakresie art. 88 podstawowym celem działań integracyjnych w dziedzinie turystyki jest wykorzystanie geograficznego położenia Polski jako kraju tranzytowego oraz sąsiedztwa olbrzymiego rynku turystycznego Wspólnot Europejskich. Poza suchą literę artykułu zdaje się wykraczać interdyscyplinarny charakter turystyki, która szybciej niż inne dziedziny może wykorzystać integrację europejską w rozwoju wielu branż, regionów, gmin i miast. Poprzez uczestnictwo Polski w pracach Światowej Organizacji Turystyki, Powszechnej Federacji Stowarzyszeń Biur Podróży Międzynarodowego Stowarzyszenia Hotelowego, Komitetu Turystyki OECD¹², a przede wszystkim

zentacja interesów i koordynacja działań Wspólnot, kontrola stosowania prawa wspólnotowego oraz realizacja postanowień zawartych w traktatach i aktach prawnych przyjętych przez Wspólnoty. Obecnie liczy 20 komisarzy wybieranych na 5 lat.

⁸ COST — porozumienie na polu nauki i badań technicznych.

⁹ W zasadzie Traktaty Rzymskie (podpisane w 1957 r. przez przedstawicieli Belgii, Francji, Holandii, Niemiec, Luksemburga i Włoch) weszły w życie w 1958 r.; dot. utworzenia EWG i Euratomu.

¹⁰ EFTA — Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu z siedzibą w Genewie, założone 4 I 1960 r.; obecnie do Stowarzyszenia należą: Islandia, Lichtenstein, Norwegia oraz Szwajcaria.

¹¹ Programy Indykatorywne PHARE — corocznie negocjowane z Komisją Europejską dokumenty określające priorytety wykorzystania środków Wspólnot oraz ich indykatorywny rozkład.

¹² OECD — Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju, ustanowiona na mocy Konwencji Paryskiej, działa od 1961 r., wspiera wzrost gospodarczy swoich członków i krajów rozwijających się.

poprzez współpracę z Komisją Europejską do spraw Turystyki także polska turystyka została włączona do programu PHARE.

Zaangażowanie kapitału zagranicznego w turystykę Polski jest na drugim miejscu po przemyśle motoryzacyjnym. Wynika z tego, iż turystyka może w bardzo znaczący sposób stymulować rozwój wielu dyscyplin (edukacja, wymiana kulturalna, transport, rozwój regionalny itp.).

Następnym elementem kultury w pojęciu szerokim są informacja i audiowizualne środki przekazu. Art. 90 Układu kładzie nacisk na wymianę informacji. Przede wszystkim priorytet uzyskują tam programy dostarczające tzw. masowemu odbiorcy podstawowych informacji na temat Wspólnot oraz programy specjalistyczne dla określonych grup w Polsce, włączające tam, gdzie jest to możliwe, dostęp do skomputeryzowanych baz danych Wspólnot.

W myśl art. 90 Układu Polska uzyskuje możliwość uczestniczenia w działaniach Wspólnot w ramach programu Media. Strony ustalają, że będą koordynować i harmonizować (tam, gdzie jest to uzasadnione) swoją politykę dotyczącą uregulowań w zakresie emisji programów za granicą, norm technicznych oraz popierania europejskiej techniki audiowizualnej.

Polska jest członkiem powołanej m. in. przez Wspólnoty organizacji Eureka Audiowizualna (według wzoru wspólnotowego programu Eureka).

Wspólnoty Europejskie przyjęły 3 października 1989 roku Dyrektywę zwaną „Telewizją bez granic” oraz Dyrektywę z 27 września 1993 roku stanowiącą jej uzupełnienie. Stanowią one szeroką podstawę do stworzenia europejskiego rynku audiowizualnego. Definiuje się tam pojęcia emisji telewizyjnej, reklamy telewizyjnej, kryptoreklamy czy sponsorowania.

Podejmując rezolucję z 14 maja 1992 roku w sprawie wzmocnienia ochrony praw autorskich i praw pokrewnych, Wspólnoty zobowiązują państwa członkowskie do przystąpienia w najbliższych latach do Konwencji Berneńskiej¹³ oraz do Konwencji Rzymskiej¹⁴. Komisja Wspólnot Europejskich¹⁵ została zobligowana do wyegzekwowania przystąpienia krajów stowarzyszonych do obu konwencji. Przyjęto także Dyrektywę z 27 września 1993 roku regulującą sprawę autoryzacji nadawania tylko przez kraj pochodzenia emisji. Dyrektywa podaje także definicję satelity, komunikacji przez satelitę czy retransmisji kablowej.

Program Media, o którym wspomniano w art. 90 Układu, uzupełnia działalność Funduszu Euroimages Rady Europy¹⁶, do którego Polska należy od

¹³ Konwencja Berneńska — o ochronie dzieł literackich i artystycznych z 1886 r., w tekście paryskim z 1971 r.

¹⁴ Konwencja Rzymska — o ochronie artystów-wykonawców, producentów fonogramów i organizacji radio-telewizyjnych z 1961 r.

¹⁵ Zamiennie używana nazwa Komisji Europejskiej.

¹⁶ Rada Europy — powstała 5 V 1949 r. jako pierwsza w Europie organizacja działająca na rzecz współpracy i integracji kontynentu. Jej zadaniem jest zacieśnianie współpracy w dziedzinie społecznej, kulturalnej i prawnej między państwami członkowskim. Polska jest członkiem od 1991 r.

1991 roku. W ramach tego programu zawarto umowę pomiędzy Komitetem Kinematografii a Europejskim Biurem Dystrybucji Filmowej EFDO. Od 1992 roku Ustawa o Radiofonii i Telewizji wprowadza w Polsce powszechny w krajach członkowskich Wspólnot system, w którym istnieją nadawcy publiczni z mocy ustawy i nadawcy niepubliczni za wydaniem koncesji, a właściciele sieci kablowych działają na podstawie wpisu do rejestru. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji stała się koordynatorem całego systemu.

W związku z rozpoczęciem emisji satelitarnej Polska przystąpiła w 1993r. do Konwencji o Telewizji Ponadgranicznej Rady Europy. Pokrewne zagadnienia obejmuje także w pewnym zakresie art. 66 Układu, w którym m. in. czytamy: „Polska będzie doskonaliła ochronę własności intelektualnej przemysłowej i handlowej w celu osiągnięcia do końca przyszłego roku od dnia wejścia w życie niniejszego Układu poziomu ochrony podobnego do obowiązującego we Wspólnotach, zgodnie z przepisami Wspólnot”. Dalej precyzuje przystąpienie Polski do Konwencji Monachijskiej¹⁷ oraz do innych wielostronnych konwencji regulujących prawa własności intelektualnej, handlowej i przemysłowej.

Dość czytelne jest rozróżnienie pomiędzy prawem własności intelektualnej a dwoma pozostałymi. Nas z oczywistych względów interesuje to pierwsze jako jeden z rozproszonych w literze Układu elementów kultury w szerszym pojęciu. Ustawa o ochronie praw autorskich i praw pokrewnych uchwalona przez Sejm RP w 1994 roku uregulowała w dużym stopniu sprawę ochrony własności intelektualnej, lecz pozostaje tu wiele do zrobienia na gruncie prawa międzynarodowego, choć sformułowanie „o podobnym poziomie ochrony do istniejącego we Wspólnotach” jest raczej nieprecyzyjne.

Nierównomierny rozkład akcentów kulturowych w treści Układu oraz wspomagających go działań dostosowawczych może dziwić, są to jednak fakty. Jeśli chodzi o polskie instytucje integracyjne, to w 1996 roku w miejsce Pełnomocnika ds. Integracji Europejskiej oraz Pomocy Zagranicznej powołano Komitet Integracji Europejskiej. W skład tego urzędu o wysokiej randze (choćby ze względu na fakt, że przewodniczy mu Prezes Rady Ministrów RP) wchodzi Sekretarz Stanu oraz dziesięciu ministrów i ambasador. Ma on za założenia zająć się wprowadzaniem w życie przyjętej przez Rząd RP Narodowej Strategii Integracji. Zakłada się, że Komitet ten ma doprowadzić Polskę do pełnego członkostwa w Unii Europejskiej. Wśród ministrów — członków Komitetu nie ma jednak ani ministra kultury, ani ministra edukacji narodowej. Na osiem Departamentów Komitetu siedem jest o profilu gospodarczym lub prawnym, a tylko jeden (Departament Kształcenia Europejskiego i Informacji) zdaje się zajmować (jedynie wycinkowo) integracją kulturalną w znaczeniu ogólnym.

---

¹⁷ Konwencja Monachijska — w sprawie Wydawania Patentów Europejskich z 1973 r.; jej stronami są m. in. wszystkie państwa członkowskie Wspólnot.

Jak wynika z dostępnej dokumentacji departament ten planuje, organizuje i koordynuje szkolenia pracowników administracji publicznej w zakresie wiedzy o Unii Europejskiej i programach integracyjnych. Jako cel nadrzędny stawia sobie przygotowanie kadry administracyjnej do negocjacji w sprawie członkostwa Polski w Unii. W dalszym planie znajduje się współpraca z Ministerstwem Edukacji Narodowej i instytucjami naukowymi, ośrodkami badawczymi, organizacjami pozarządowymi, placówkami oświatowymi i mediami. Lektura materiałów Komitetu Integracji Europejskiej nie nastroja zbyt optymistycznie. A przecież możemy przyjąć, że „system reprodukcji kulturowej opiera się na systemie edukacji” (W. Świątkiewicz 1987, s. 12). Co prawda podejmowane są próby uzupełnienia działań instytucjonalnych o czynnik społeczny. Do takich można zaliczyć zainicjowany we Wspólnotach Program im. Jeana Monneta¹⁸. Ma on na celu przyspieszanie działań związanych z organizacją nauczania problematyki integracji europejskiej m. in. poprzez organizowanie katedr europejskich na uczelniach, przygotowywanie stałych cykli wykładów na temat integracji europejskiej, wprowadzanie tzw. modułów europejskich, czyli krótkich programów studiów europejskich.

Poprzez termin „katedra europejska” należy rozumieć stacjonarne stanowisko dla pracownika naukowego zajmującego się problematyką integracji. Zapewnia się trzyletnią pomoc pod warunkiem późniejszej samodzielnej kontynuacji studiów europejskich. Cykliczne wykłady na poziomie magisterskim i podyplomowym mają być w całości poświęcone tematyce integracji. Przewiduje się także pomoc kadrze naukowej poprzez inwestycje mające na celu utworzenie struktur badawczych w dziedzinie integracji.

Rząd RP przeznaczył fundusze z programu PHARE na program Jeana Monneta, łącznie około 1 mln ECU. Powstało jedenaście katedr europejskich na dziewięciu uczelniach.

Inną inicjatywą stało się Forum „Młoda Europa”. Od 1992 roku odbyło się kilka spotkań Forum, w których uczestniczyli (opócz przedstawicieli Rządu) także metodycy, kuratorzy, przedstawiciele nauki, szkół średnich i podstawowych, stowarzyszeń, fundacji oraz przedstawiciele mass mediów. Między innymi w wyniku działania Forum powstało w Polsce kilkadziesiąt „Klubów Europejskich” szkolnych i międzyszkolnych, tworzonych na podstawie portugalskiego programu realizowanego przed powstaniem Rady Europy.

Wprawdzie instytucji i czynników integracyjnych jest więcej, lecz trudno jest odnaleźć w życiu codziennym ważne elementy integracji w zakresie kultury pojętej szeroko. Jeszcze trudniej dostrzec je w szkolnictwie, szczególnie na niższych szczeblach. Polacy mają świadomość tysiącletniego dziedzictwa kulturowego tworzonego w cywilizacji łaćnińskiej. Badania naukowe prowadzone na początku lat dziewięćdziesiątych na studentach i uczniach w

---

¹⁸ Jean Monnet — francuski mąż stanu, Jego imię noszą tzw. katedry europejskie. Był pierwszym prezesem Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, współinicjatorem utworzenia EWG w 1967 r. Rządy państw EWG mianowały go „obywatelem Europy”.

próbie ogólnopolskiej przez Centrum Badania Polityki Naukowej i Szkolnictwa Wyższego UW wskazują, że „polska młodzież wbrew deklarowanej sympatii do krajów zachodnich i obojętności bądź niechęci wobec byłych socjalistycznych wykazuje silniejsze poczucie bliskości kulturowej wobec Rosjan, Czechów, Litwinów, Ukraińców niż wobec Francuzów, Włochów, Anglików, a zdecydowaną obcość wobec Niemców, Austriaków czy Skandynawów” (*Dylematy...*, 1992, s. 63). Badania ponadto wykazują, że „w myśleniu młodych ludzi na temat przyszłości Europy dominuje przekonanie, że powinien być to związek wszystkich narodów zamieszkujących ten kontynent, ale z zachowaniem różnic kulturowych” (*Dylematy...*, 1992, s. 68). Wskazuje to na poczucie własnej odrębności kulturowej Polaków oraz wartości dziedzictwa kulturowego.

Niektórzy socjologowie zakładają, że integracja nie oznacza jedności w sensie jednolitości, oznacza natomiast jedność w różnorodności. Za jednostkę integracji kulturowej uznaje się kategorię ojczyzny jako wspólnoty wszystkich obywateli połączonych tożsamością miejsca zamieszkania, więzią języka i pochodzenia (por. W. Świątkiewicz 1987).

Antonina Kłoskowska wprowadziła pojęcie spektralnego modelu kultury, który jak w analizie widma światłowego tworzy biały obszar w centrum jako obszar integracji kulturowej, na którego obrzeżach rysuje się obecność poszczególnych czynników składowych o konturach wielorakich i częściowo zatartych (por. W. Świątkiewicz 1987). Tak obrazowo ujęty problem znajduje łatwe odniesienie do idei integracji europejskiej w zakresie kultury, zgodnie z preferencjami Polaków.

W dociekaniach na temat struktury przyszłej zintegrowanej Europy dominują dwie koncepcje: Europy Ojczyzn oraz Ojczyzny Europejskiej. Twórcą pojęcia „Europa Ojczyzn” był Charles de Gaulle, który twierdził, że „urojeniem jest, że można by zbudować poza i przed państwem coś, co miałoby aprobatę ludów i było zdolne do skutecznego działania” (*Informator...* 1997, s. 27). Z tym stanowiskiem zdają się zbieżne rozważania niektórych socjologów kultury, że trudno nazwać integracją stan, w którym jedność pochłania różnorodność, nadintegracja czy wręcz unifikacja stają się zaprzeczeniem integracji (por. W. Świątkiewicz 1987).

Druga koncepcja, zakładająca strukturę ponadnarodowych instytucji i zniesienie granic, ma prowadzić do stworzenia unii politycznej (jest o niej mowa w dokumentach powołujących Unię Europejską — Traktat z Maastricht).

Według badań CBOS z 1996 roku ponad połowa (55%) Polaków pozytywnie ocenia cele i działalność Unii Europejskiej. Jednocześnie badania wykazują, że rzeczywista wiedza o integracji europejskiej jest niewielka. Taką ocenę należy traktować jedynie jako pozytywny stosunek do ogólnie pojmowanej idei integracji. Wśród korzyści, jakich Polacy mogą się spodziewać w momencie stania się Polski pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej,

jedynie 2% respondentów widzi korzyści w zakresie dostępu do kultury (*Monitor...* 1997, s. 46, 47, 55). Na pytanie, czy wejście do Unii przyczyni się raczej do rozwoju czy do upadku różnych dziedzin, respondenci przewidują rozwój placówek kulturalnych (48%), instytutów naukowych i wyższych uczelni (61%) oraz szkół (58%) (*Monitor...* 1997, s. 61).

Na pytanie o korzystny lub niekorzystny wpływ przystąpienia do Unii Europejskiej w różnych dziedzinach życia społecznego, Polacy korzystnie oceniają wpływ na stan wiedzy i poziom wykształcenia (68%) oraz życie kulturalne Polaków (50%) (*Monitor...* 1997, s. 64).

Kultura w węższym rozumieniu jest dobrym ambasadorem Polski w Europie i na świecie w procesie przemian geopolitycznych w ostatnich latach, najszybciej reagując na pozytywne zmiany, zniesienie barier i ograniczeń. Wymiana ściśle kulturalna dokonuje się działając jakby na zasadzie naczyń połączonych, automatycznie i oddolnie. Edukacja natomiast, uznana przez Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN za priorytet narodowy, za „najlepszą drogę przygotowania społeczeństwa do potrzeb przyszłości” (*Raport...* 1993, s. 37), jest zagrożona poprzez niedofinansowanie i ubóstwo w zakresie działań dostosowawczych. Mówi się nawet o perspektywie zapaści cywilizacyjnej, jeśli nie nastąpią zasadnicze zmiany w podejściu do edukacji w Polsce.

Paradoksalnie, zwykła obserwacja zdaje się utwierdzać w przekonaniu, że pomimo niedoinwestowania i braku sprawnych instrumentów integracyjnych w aspekcie narodowym i europejskim edukacji jako podstawowego elementu kultury w szerszym pojęciu, poziom wiedzy ogólnej o świecie zewnętrznym przeciętnego Polaka jest wysoki na tle porównawczym z przeciętnym Europejczykiem.

LITERATURA

- CZARNOWSKI S., *Dziela*, t. I, Warszawa 1956.
CZERWIŃSKI M., *Profile kultury*, Warszawa 1978.
DYLEMATY europejskiej tożsamości. Studia Fundacji „Polska w Europie”, Warszawa 1992.
INFORMATOR, Komitet Integracji Europejskiej — Unia Europejska, Warszawa 1997.
MONITOR Integracji Europejskiej, nr 10, Komitet Integracji Europejskiej, Warszawa 1997.
RAPORT o potrzebie strategicznej koncepcji rozwoju Polski i roli nauki w przebudowie gospodarki, Komitet Prognoz „Polska w XXI wieku” przy Prezydium PAN, Warszawa 1993.
SZCZEPAŃSKI J., *Elementarne pojęcia socjologii*, Warszawa 1963.
ŚWIĄTKIEWICZ W., *Integracja kulturowa i jej społeczne uwarunkowania*, Katowice 1987.

Iwona Bożena Zakrzewska

**DIE KULTUR IN BREITERER UND ENGERER BEDEUTUNG IM KONTEXT
DER ANPASSUNG POLENS AN DIE EUROPÄISCHE UNION**
Zusammenfassung

Die Vorbereitung Polens für die Rolle eines Mitgliedes der Europäischen Union umfaßt verschiedene Tätigkeiten und verschiedene Aspekte. In dem Vordergrund tritt die Änderung der polnischen Gesetzgebung, die die Tätigkeit der Kultur- und der Jugendbildungsinstitutionen in verschiedenen Bereichen der symbolischen Kultur reguliert. Das ist jedoch leichter zu realisieren als für die Erhaltung der Eigentümlichkeit der symbolischen Kultur des polnischen Volkes zu sorgen. Die Erhaltung der Eigentümlichkeit dieser Kultur stellt die Bedingung dar, die für die Identifikation des polnischen Volkes unter den anderen Völkern Europas unentbehrlich ist. Die Vorbereitung auf eine Integration mit der Europäischen Union umfaßt auch die Tätigkeit verschiedener Institutionen, die für die Herausbildung einer positiven Einstellung der polnischen Bevölkerung zum Integrationsprogramm günstig ist. Die politischen, intellektuellen und wissenschaftlichen Eliten hatten die realen Integrationsvorteile Polens mit der Europäischen Union sowie die negativen Folgen zu schätzen, die in der Zeit der Anpassung von verschiedenen Institutionen (im Bereich der Kultur, Bildung und Massenmedien) an die ihnen von der Regierung der Europäischen Union gestellten Anforderungen auftreten. Die Integration Polens mit der Union begünstigt die Zustimmung der meisten Polen gegenüber der Integrationsidee selbst und den möglichen Folgen ihrer Realisierung.